



LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Hur beskrivs barnets bästa i LVU-domar?

En kvalitativ studie om Förvaltningsrättens och Kammarrättens
överläggningar om barnets bästa i LVU-domar.

Fanny Brunosson & Julia Thegerström

Kandidatuppsats SOPA 63

HT 2021

Handledare: Anders Lundberg

Abstract

Authors: Fanny Brunosson and Julia Thegerström

Title: How is the best interest of the child described in court judgements? A qualitative study of the administrative court and appellate court's deliberations on the best interest of the child in LVU judgements.

Supervisor: Anders Lundberg

Assessor: Christer Eldh

The aim of this study is to find out how “the best interest of the child” is considered in courtroom proceedings where any placement according to LVU exists, or where it is deliberated that care according to LVU shall cease. The purpose is further to analyze the arguments made about “the best interest of the child” and to study how children’s feelings and experiences are expressed in LVU judgments. To answer the questions and the purpose of the study, we have used a qualitative text analysis method, more specifically to sort, reduce and argue our empirical material. Our empirical material consists of nine judgments from various courts of appeal in Sweden between the years 2018 and 2020. We used the theories of social constructivism and childhood sociology when we analyzed our empirical material. The results of the study show that “the best interest of the child” is presented in each legal case based on the social construction of what is considered “the best interest of the child”. Furthermore, the study found that children’s feelings and experiences are often expressed in the courtroom proceeding, but not to the extent that it should.

Keyword: Best interest of the child, LVU, child perspective, dilemma social work and best interest of the child social work.

Innehållsförteckning

Problemformulering	5
Relevans för socialt arbete	7
Syfte och frågeställningar	7
Bakgrund	7
Förvaltningsrätten	8
Domarnas struktur	8
Socialnämnden och Socialtjänsten	9
Socialtjänstlag - SoL	9
Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga - LVU	9
Barnkonventionen	10
Kunskapsläget	10
Inhämtning av tidigare forskning	11
Barnets bästa	11
Barns delaktighet	14
Föräldransvar och barnets behov	15
Teoretiska utgångspunkter	17
Socialkonstruktivism	17
Barndomssociologi	18
Metod och metodologiska överväganden	19
Textanalys som metod	20
Urvalsprocessen	20
Förförståelse	22
Styrkor och svagheter med metodvalet	22
Kodning och bearbetning av empirin	23
Studiens tillförlitlighet	24
Forskningsetiska överväganden	26
Arbetsfördelning	27
Resultat och analys	28
Framställandet av barnets bästa i LVU-domar	28
Barnets bästa	28
Föräldransvar	30
Barnets delaktighet i frågor som rör dem	31
Barnets röst	31
Barnets vilja i konflikt med barnets bästa	33
Offentliga biträdets roll att framföra barnets röst	34

Argumentation om barnets bästa	35
Argument för och emot vård enligt LVU	35
Skillnader i domstolarnas argumentation	37
Avslutande diskussion	38
Referenslista	41

Problemformulering

Ett fall som berörde oss djupt och som även fick stora delar av svenska folket att reagera var fallet om flickan Esmeralda som senare kom att kallas för "Lilla hjärtat". Fallet fick stor uppmärksamhet i media då flickan bragts om livet, endast tre år gammal. Esmeralda blev placerad i ett familjehem när hon var två månader gammal och hade således bott med den nya familjen i över två års tid när de biologiska föräldrarna ansökte om att upphäva LVU-placeringen. Trots att föräldrarna vägrade samarbeta med socialtjänsten samt uppvisa negativa drogprover fick Esmeralda flytta hem igen. Det dröjde inte lång tid innan orosanmälningar från flera aktörer gällande flickan kom till socialtjänstens kännedom, där det dock beslutades om att inte inleda någon utredning. Senare den 30 januari 2020, nio månader efter att Esmeralda flyttade "hem" till sina biologiska föräldrar påträffades hon död i de biologiska föräldrarnas bostad.

Sedan vi fick ta del av fallet om "Lilla hjärtat" har många frågor dykt upp då vi har uppfattningen och förtroendet för att myndigheter arbetar för att inget barn ska gå detta tragiska öde till mötes. I dagsläget är det fortfarande oklart hur det kunde sluta på detta sätt, vilket har lett till att vi börjat fundera på vart i utredningen det brustit och vad som hade kunnat göras annorlunda. Genom att läsa om fallet i media började vi också fundera på om beslutet att låta Esmeralda flytta hem till sina biologiska föräldrar baserades på barnets bästa.

Begreppet barnets bästa är något som varit aktuellt inom den svenska lagstiftningen i många år, första gången det skrevs ut i lagtext var år 1920. Eftersom begreppet funnits med under en lång tid inom det svenska rättssystemet har det skapats en uppfattning om att begreppet är självklart och att det inte behöver preciseras tydligare. Så lätt är det dock inte i praktiken, synen på barns behov och deras intresse är något som varierar över tid och påverkas av den sociala kontexten. Den rättsliga målsättningen kring barnets bästa måste därmed aktualiseras (Singer, 2012). Professionella yrkespersoner som arbetar utefter barnets bästa har hjälpmedel i form av handböcker i hur man ska arbeta för barnets bästa vid beslut och frågor som rör dem. Det är dock först vid det enskilda fallet som begreppet kan ges ett begripligare innehåll då alla barn har olika behov och intressen. Med anledning av detta saknas det en tydlig definition av

begreppet (Singer, 2012). Vi kan därmed förstå och se att tillämpningen av barnets bästa är svårtolkat vilket kan göra det problematiskt att säkerställa att LVU-domar är förenliga med barnets bästa.

Barn som är aktuella för en familjehemsplacering inom socialtjänsten löper större risk att som vuxen drabbas av fysisk och psykisk ohälsa. Det är därför av vikt att socialtjänstens utredning som vanligtvis ligger till grund för domstolarnas beslut grundar sig i det enskilda barnets behov. Rapporter från Inspektionen för vård och omsorg visar att barn inte alltid får komma till tals i de utredningar som genomförs och att det finns stor risk för att utredningarna inte håller den kvalité som de ska på grund av tidsbrist. Tecken som visar på att det finns brister då barnets bästa inte alltid tillgodoses i den mån det bör (IVO, 2017).

I samband med att Föräldrabalken (SFS 1949:381) infördes i svensk lagstiftning tillkom portalparagrafen 6 kap. 2a§ FB, som fastslår att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet vid beslut gällande vårdnad, boende och umgänge. Departementschefen skrev en motivering till bestämmelsen som uttrycker att hänsyn måste tas till allt som rör barnets välbefinnande och utveckling samt att det ska tas i beaktning vilka de långsiktiga och kortsiktiga effekterna har för barnet. Då det är nästintill omöjligt att vara helt objektiv i beslut om vad som är barnets bästa måste antaganden och bedömningar gjorda av domstolen och socialnämnden vara avgörande (Mattsson, 2002).

Unga ska ges möjlighet att framföra sina egna åsikter i frågor som rör dem. Om den unge är under 15 år gammal har denne rätt till ett offentligt biträde eller ställföreträdare som kan föra deras talan enligt 39§ LVU - lag om särskilda bestämmelser om vård av unga (SFS 1990:52). I Titti Mattssons (2002) avhandling har hon gjort en undersökning gällande vad som framkommer genom barnets ställföreträdare under rättsprocessen. Resultatet visade att det ofta skiljer sig i vad barnets ställföreträdare lagt fram som barnets utsaga och det som nämnden framfört. Undersökningen kan konstatera att barnets uppgifter riskerar att variera beroende på om barnet själv deltar i förhandlingen eller om dessa uppgifter framförs av en ställföreträdare. Mattsson diskuterar möjliga förklaringar till resultatet och menar att barn kan känna olika förtroende till olika personer vilket kan påverka deras berättelser. Ytterligare en förklaring som tas upp är att barnets ställföreträdare omedvetet kan agera enligt sina egna

föreställningar eller fördomar om barn, vilket i sin tur kan leda till att ställföreträdaren tolkar barnets uttryck och talar därefter (Mattsson, 2002).

Relevans för socialt arbete

Socionomer på bland annat socialtjänsten kommer dagligen i kontakt med utsatta barn där de har som mål att göra det bästa för barnet, det är därför av relevans för socialt arbete att studera om barnets bästa tillämpas vid beslut om LVU. Det är även av intresse för socialt arbete eftersom det är viktigt att det finns god kunskap om barnets bästa och om det tillämpas i verkligheten. I åttonde stycket 5 kap. 1§ SoL - Socialtjänstlagen (SFS 2001:453), framgår det också att socialnämnden ska se till att ge skydd och stöd åt de barn och unga som riskerar att utvecklas i negativ riktning. Om det så krävs, för att förhindra den ogynnsamma utvecklingen, ska vård och fostran ges utanför det egna hemmet.

Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka hur barnets bästa beaktas i domar utifrån de argument som förs om vad barnets bästa är, där eventuell placering enligt LVU föreligger eller där det prövas om att vård enligt LVU ska upphöra.

- Hur framställs barnets bästa i LVU-domar?
- På vilket sätt kommer barns känslor och upplevelser till uttryck i LVU-domar?
- Vilka argument förs om vad som är barnets bästa i LVU-domar?

Bakgrund

För att underlätta läsningen och förståelsen av textens innehåll vill vi börja med att förtydliga utvalda begrepp och processer då vi i vår analys kommer att citera och analysera domarnas innehåll. Vi anser även att det är väsentligt att på ett övergripande plan förklara och gå igenom hur förvaltningsdomstolarnas domar är strukturerade. Vi lyfter även kort socialtjänstens arbete då utredningarna som de gör kring barnets behov vanligtvis ligger till grund för de beslut som tas i domstolarna.

Förvaltningsrätten

Vårt empiriska material består av domar från ett flertal av Sveriges förvaltningsrätter samt kammarrätter. Tillsammans med Högsta Förvaltningsdomstolen utgör de förvaltningsdomstolarna i Sverige. Inom de här domstolarna avgörs bland annat tvister mellan enskilda personer och myndigheter så som tvångsomhändertaganden enligt LVU. Målet inom förvaltningsdomstolarna är att alla parter ska ha möjlighet att få sitt ärende prövat av en opartisk domstol, antingen avgörs målen i rättegång eller genom att domstolen gör en bedömning utifrån skriftligt material. När ärendet är prövat meddelas det avgörande beslutet, så kallat domen. Om någon av parterna är missnöjd med förvaltningsrättens beslut har parterna rätt att överklaga till kammarrätten där ärendet tas upp på nytt. I förvaltningsrätten fastställs beslut av en domare samt två eller tre nämndemän som saknar juridisk utbildning enligt 17§ i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar (SFS, 1971:289). I kammarrätten är det istället tre domare och två nämndemän som dömer i målet enligt 12§ (Ibid.).

Domarnas struktur

Här nedanför visas den representativa ordningen, undantagsfall finns då det kan skilja sig åt mellan domstolarna.

- Parterna i målet presenteras, de klagande samt motparter.
- Vad saken gäller, i vårt fall upphörande av vård enligt LVU eller beredande av vård enligt LVU.
- Förvaltningsrättens/kammarrättens avgörande, det vill säga om ansökan bifalls eller avslås samt ersättningar till offentliga biträden.
- Bakgrund/det överklagade beslutet för att skapa sig en förståelse över målet.
- Yrkanden från respektive parter.
- Domskal, inklusive tillämpliga bestämmelser i form av lagtexter och domstolens bedömning.
- Information om hur man överklagar.

Socialnämnden och Socialtjänsten

Socialtjänsten finns i varje kommun och arbetar på uppdrag av socialnämnden, tillsammans har de som ansvar att se till att barn och unga upp till 18 år växer upp under trygga och goda hemförhållanden. När socialtjänsten får till sig att ett barn far illa via en ansökan, anmälan eller får kännedom om det på annat sätt ska de besluta om de ska inleda en utredning eller inte enligt 11 kap. 1§ SoL (2001:453). Vid beslut om att inleda utredning ska en helhetsbedömning göras kring barnets situation. För att göra det möjligt behövs information samlas in från flera olika aktörer, bland annat från vårdnadshavare, barnet själv och eventuellt från anhöriga till familjen samt myndighetspersoner som har kännedom om barnet. Syftet med utredningen är att socialnämnden ska klargöra hur barnets situation är och vilka behov som finns, och utifrån det föreslå lämpliga insatser (Socialstyrelsen, 2015). Utredningen ligger till grund för socialnämnden och domstolarna, det är sedan upp till vardera instans att bedöma om vad som är barnets bästa och utifrån det besluta om barnet är i behov av insatser eller inte. Därav är det av stor vikt att barnets berättelse och önskemål dokumenteras och även att de analyser som socialnämnden gör i bedömningen av barnets bästa finns dokumenterat (Ibid.).

Socialtjänstlag - SoL

Sveriges välfärdssystem ska fungera som en trygghet för alla medborgare i Sverige. I svensk lagstiftning framgår det att kommunerna har det yttersta ansvaret att se till att varje enskild individ får den hjälp och det stöd som behövs. I de fall där det inte går att säkerställa att barn får det stöd och skydd som behövs kan det bli aktuellt med en familjehemsplacering vilket innebär vård utanför det egna hemmet. I den mån det går strävar socialtjänsten för att hjälpa den enskilde på frivillig basis, vilket regleras i SoL (2001:453).

Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga - LVU

Vid de fall där det inte är möjligt att tillämpa frivilliga insatser enligt Socialtjänstlagen använder sig socialtjänsten av LVU som är en förkortning av "lag med särskilda bestämmelser om vård av unga" (SFS 1990:52). Det finns två paragrafer i LVU som tydliggör vid vilka situationer som vård ska beredas enligt lagen. Enligt 2§ i LVU ska det beslutas om vård om det förekommer någon form av misshandel, olämpligt utnyttjande eller om hemförhållandena

riskerar att skada den unge. När det istället är den unge själv som skadar sig genom exempelvis missbruk eller brottslig verksamhet kan 3§ LVU tillämpas för att besluta om vård. Att ett barn beslutas vård enligt LVU innebär att barnet ska beredas vård utanför det egna hemmet (1990:52). Den vanligaste placeringsformen för barn och ungdomar oavsett kön och ålder är familjehem. Insatserna i sig omfattar vård dygnet runt och statistik från Socialstyrelsen visar på att antalet heldygnsplacerade barn och ungdomar har ökat under perioden 2014-2019 (Socialstyrelsen, 2017;2020). Under år 2020 kan man dock se en minskning från tidigare år. Familjehemsplaceringar kvarstår som den vanligaste placeringen och 73 procent av alla heldygnsinsatser beslutades på frivillig väg enligt SoL (Socialstyrelsen, 2021).

I vår studie har vi enbart valt ut domar där beslut om vård har tillämpats på grund av destruktiva eller skadliga hemförhållanden enligt 2§ LVU.

Barnkonventionen

År 1990 ratificerades barnkonventionen i Sverige vilket innebär att staten sedan dess har en skyldighet att förhålla sig till konventionen i frågor som rör barn. Barnkonventionen är ett bindande avtal som lyfter att barn är individer med egna rättigheter och att de därmed inte är någon annan vuxens ägodel (Unicef, 2018). Den 1 januari 2020 inkorporerades barnkonventionen i svensk lagstiftning vilket innebär att domstolar ska beakta barnens rättigheter vid bedömningar i mål och ärenden som rör barn. Två viktiga artiklar inom konventionen är artikel 3 och 12 som klargör att vid alla åtgärder och beslut som rör barn ska barnets bästa beaktas, samt att de barn som är förmögna att bilda egna åsikter ska ges möjlighet att uttrycka sig. Betydelsen av dessa åsikter ska ses i förhållande till barnets ålder och mognad. Vidare ska barnet få möjlighet att höras direkt eller genom exempelvis en företrädare.

Kunskapsläget

Nedan presenteras hur vi har gått till väga för att hitta relevant empiri, vidare redogörs tidigare forskning kopplat till studiens syfte och frågeställningar. För att underlätta läsningen

framförs detta under tre olika teman som benämns barnets bästa, barns delaktighet samt föräldraansvar och barnets behov.

Inhämtning av tidigare forskning

För att hitta tidigare forskning som är relevant för vår studie har vi valt att använda oss av databaserna LubSearch, SwePub och Libris. Genom att söka på dessa databaser har vi funnit relevanta artiklar och rapporter, vi har vid ett flertalet tillfällen behövt söka upp dessa på andra plattformar för att få tillgång till artiklarna och därmed möjlighet att läsa dem. De plattformar som vi har hänvisats till har varit Förvaltningsrättslig tidskrift, Socialstyrelsen, UNICEF och IVO. Detta gjorde att vi började söka upp mer information och forskning i form av artiklar, rapporter, undersökningar och statistik direkt därifrån. I början när vi sökte efter relevant forskning fann vi också att vi fick allt för många träffar eller allt för få, vilket gjorde att vi fick testa oss fram genom att specificera oss med fler begrepp och variera sökorden vid fler än två. De sökord som vi har använt oss av har varit barnets bästa, barnperspektivet, LVU, dilemma socialt arbete och best interest of the child social work. I sökkriterierna har vi även valt att avgränsa oss till nyare forskning genom att dra en gräns vid ett visst årtal. För att hitta litteratur som är relevant för våra valda teorier har vi tagit hjälp av bibliotekarier på Campus Helsingborg samt sökt själva via LubCat.

Barnets bästa

Vid framställandet av barnkonventionen, fastställdes att artikeln som belyser barnets bästa ska fungera som en grundpelare och därmed utgöra en bas för de övriga rättigheterna i konventionen. En tydlig definition av vad barnets bästa innebär saknas dock, i stället framgår det två principer som bör beaktas vid tillämpningen. Principerna baseras på tolkningen om att barn har egna mänskliga fri- och rättigheter samt att barn är mer sårbara och kan därför behöva stöd och skydd. Genom att det saknas en närmare förklaring om vad barnets bästa innebär har det skapats utrymme att tolka principen fritt. Det kan leda till att liknande fall kan bedömas olika beroende på den kontext som råder. Det är dock viktigt att förtydliga att principen är densamma överallt trots att den går att tillämpa inom olika rättsområden (Dane, 2015). I Föräldrabalken (SFS 1949:381) framgår det även där att barnets bästa ska beaktas vid varje enskilt fall. Vid varje bedömning av barnets bästa ska barnets fysiska och psykiska hälsa

särskilt beaktas. Även denna förklaring skapar en otydlig definition av begreppet som försvårar möjligheten att dra en slutsats om vad barnets bästa innebär.

Ytterligare forskning visar på svårigheter med ett tolkningsutrymme för de berörda parter när det kommer till hur barnets bästa ska beaktas i frågor som rör dem. Leviner (2011) tar i sin avhandling upp barnperspektivet och de rättsliga dilemman som socialarbetare kan möta i arbetet med att sträva efter barnets bästa i socialtjänstens barnskyddsarbete. Till en början lyfter hon svårigheterna med bedömningen av barnets bästa, detta med betoning på att barnets bästa kan stå i konflikt med barnets vilja. Vad som är det bästa för barnet kan vara svårt för barnet själv att inse, vilket kan resultera i att beslut tas som går emot barnets vilja. Vidare lyfter hon tolkningsutrymmet kring barnets bästa som problematiskt då innebörden av begreppet är tvetydigt. Risker med detta är att socialarbetaren väljer att använda sig av de regler och principer som har tydligare definitioner, konsekvensen av detta kan leda till att beslut även går emot barnets intresse/bästa.

I IVO:s granskning av "Lilla hjärtat"-fallet lyfts även där svåra rättsliga dilemman. De skriver bland annat om svårigheter och möjligheter att använda sig av ett flyttningsförbud. Ett flyttningsförbud innebär ett förbud för vårdnadshavare att flytta barnet från familjehemmet trots att tvångsvården upphört. När vård enligt LVU upphör och därmed ska övergå till en frivillig placering enligt SoL kan en överflytt ske gradvis där barnet successivt flyttar tillbaka till sina biologiska föräldrar. Om Socialtjänsten gör bedömningen att överflytten inte kan ske riskfritt kan de besluta om ett flyttningsförbud som gör att de biologiska föräldrarna inte har rätt att flytta barnet. Flyttningsförbudet fungerar som ett verktyg när samarbetet mellan de biologiska föräldrarna och socialtjänsten anses vara utsiktslös. IVO menar på att ett flyttningsförbud borde ha tillämpats redan då samarbetet mellan parterna såg mörkt ut, vilket det i det aktuella fallet gjorde. Tolkningsmöjligheten i vad som anses vara "utsiktslös" skapar ett dilemma kring när flyttningsförbudet kan användas. Konsekvensen av detta kan resultera i att barnets bästa kommer emellan (Östlund, Wejedal & Gustafsson, 2020/21). I propositionen 2002/03:53 presenteras lagförslag som syftar till att barn som befinner sig i utsatta situationer ska få ytterligare skydd och ökade rättigheter. Detta tyder på att det skydd som finns idag inte är tillräckligt och att en förändring behöver ske.

Genomgående teman i barnkonventionen handlar om att barnet är en självständig individ med behov, rättigheter och ett eget värde. Syftet är att barnet ska skyddas från situationer där de riskerar att utsättas för kränkningar och förlorad respekt från vuxenvärlden. Vanligtvis får barnet inte skiljas från sina föräldrar om det inte är deras eget önskemål. Barnets bästa är dock det som väger tyngst, vilket gör att det i vissa fall blir nödvändigt att skilja föräldrarna och barnet åt (SOU 2000:77).

I studier där förvaltningsdomstolens rättstillämpning har granskats avseende ärenden där det varit fråga om att omhändertagna barn har det påtalats problem i form av brister. Det har bland annat uppmärksammats att sakkunniga inte brukar förordnas och därför inte heller delta under domstolsprocesser gällande tvångsomhändertagande av barn. Ett flertal andra länder har specialiserade barndomstolar som hanterar dessa ärenden, detta saknas dock i Sverige som istället använder de allmänna förvaltningsdomstolarna. FN:s barnrättskommitté har uppgett att varje konventionsstat som har ratificerat barnkonventionen bör inrätta specialiserade domstolar samt involvera domstolarna tidigare i processen med hänsyn till samhällets barnskyddsansvar. Detta skulle kunna leda till en ökad rättssäkerhet för de involverade barnen och föräldrarna samtidigt som det kan hjälpa socialtjänsten i deras bedömningar under tiden utredningen pågår. Forskare hävdar även att kvalitén på domstolsbeslut i förvaltningsdomstol och allmän domstol skulle kunna förbättras om domstolens företrädare hade mer specialiserad kunskap. Samma forskare anser även att domarna bör efterfråga mer kunskap men även att det borde förordnas fler sakkunniga till domstolsförhandlingarna samt ställa högre krav på socialtjänstens utredningar (Leviner, 2012).

Vid en jämförelse av barnskyddssystemet i olika länder framkom det att i Sverige kännetecknas systemet som familjestödjande vilket innebär att barns utsatthet bedöms bero på problematiska familjerelationer och inte regressiva föräldrabeteenden. Det gör också att stödinsatserna vanligtvis är samförståndsriktade och fokuserar på att skapa förändring inom familjen. I andra länder så som USA och Australien betecknas systemet istället vara barnskyddsorienterat och verkar för att skydda barnen från föräldrarnas ogynnsamma beteenden (Leviner, 2012).

Barns delaktighet

Utredningen som tingsrätten begär in av socialtjänsten ska involvera barns delaktighet genom att de ska få sin röst hörd, få ta del av information samt att de ska få möjlighet att uttrycka sin egen vilja. Syftet med utredningen är att få fram vad det enskilda barnets bästa är, som sedan ska ligga till grund för det beslut som fattas under en domstolsförhandling (Wågby & Englander, 2019).

I en studie som syftar till att undersöka i vilken mån barnets intressen framhävs i LVU-processen samt huruvida barnet får uttrycka sin mening innan ett beslut om ett eventuellt tvångsingripande fattas presenteras genom fyra olika delar av förloppet (Mattsson, 1998). Dessa fyra delar innefattas av den muntliga förhandlingen, socialnämndens utredning, det offentliga biträdets utlåtande och i det rättsliga beslutet. Studien visar att inget av barnen medverkar varken i den muntliga förhandlingen eller genom video- eller ljudupptagning. I socialnämndens utredning framgår det i de flesta fall främst en social och medicinsk beskrivning av barnet i form av bland annat läkarintyg. Uppgifterna presenteras av vuxna i barns närhet såsom lärare och förskolepersonal vilket gör att barnets egen berättelse saknas. Orsaken till detta verkar i flera fall bero på att socialsekreteraren inte har träffat barnet i fråga. Gällande det offentliga biträdets yttrande har det framkommit olika resultat där det i vissa fall har visat sig att det offentliga biträdet inte ens träffat barnet utan i stället baserat sitt argument på socialnämndens utredning. Resultatet av studien visar att barnen i rättsfallen inte får uttrycka sin mening i den utsträckning som lagen beskriver, vilket i sin tur gör det svårt att definiera vad som är barnets egen vilja och önskan (Mattsson, 1998).

I en granskning av socialstyrelsen (2009) framgår att barnets position har stärkts i de utredningar som görs vid LVU-processer, bland annat har det skett en stor förändring i barnets rätt att komma till tals. År 2008 fick näst intill alla barn möjlighet att tala med en socialsekreterare, åsikter som sedan redovisades i socialtjänstens utredning. Detta visar på en viktig förbättring i arbetet med att arbeta efter barnets bästa (Socialstyrelsen, 2009).

Socialstyrelsen har några år senare på uppdrag av regeringen genomfört en kartläggning om barns delaktighet i Socialtjänstens arbete vid ärenden som rör barn. Där framgår det forskning som talar emot föregående information, som visar att barns upplevelser inte tas på allvar i den

utsträckning som de hade önskat. Det framkommer även att barnen känner att de inte får utrymme till att vara med och påverka de beslut som rör dem (Socialstyrelsen, 2014). Vidare framkommer det att det finns tydliga skillnader i vilken utsträckning barn kommer till tals mellan olika kommuner. Dels skiljer det sig åt för vilken lägsta ålder som man tillåter ett barn att tala enskilt med en utredare och det visar sig att en tredjedel av barnen i undersökningen inte har fått komma till tals utan en förälder eller en vuxen persons närvaro (Ibid). Wågby och Englander (2019) lyfter också att generalisering av ålder kan skapa ett hinder då man tar del av barns upplevelser. Istället för att ha en specifik ålder där barn får komma till tals hade delaktigheten troligtvis ökat om en bedömning gjordes vid varje enskilt fall. Vidare har det lagts fram förslag för att öka barns delaktighet vid frågor kring vårdnad, boende och umgänge. Två av dessa förslag är att det i lag ska framgå att barn ska ha rätt till ett samtal med en utredare om det inte anses olämpligt samt att barn ska ha rätt att få komma till tals och uttrycka sina åsikter trots att vårdnadshavarna motsätter sig detta (SOU 2017:6).

Föräldraansvar och barnets behov

I en artikel av Lucas Forsberg (2010) skriver forskaren om föräldraskap och den norm som råder i det svenska samhället om hur en bra förälder kännetecknas. Normen som i texten kallas för engagerat föräldraskap poängterar att föräldrar har ett stort ansvar för sina barn och bör därför utveckla nära relationer till dem genom att spendera så mycket tid som möjligt med barnen.

För att skapa en bättre förståelse och en likartad syn på vad barnets bästa och därmed vad barnets behov innebär har den svenska barnkommittén gjort en undersökning om hur svensk lagstiftning och praxis förhåller sig till barnkonventionen. Barnkommittén framhäver de omständigheter som måste tas hänsyn till då barnets bästa tillämpas, där resultatet av undersökningen presenteras i SOU (1997:116). De omständigheter som lyfts upp avser de fysiska och psykiska behov som måste uppfyllas för att ett barns utveckling ska ske normalt. De fysiska behoven handlar bland annat om daglig omvårdnad, kläder, näringsriktig kost, bostad och skydd. Det är av stor vikt att dessa behov tillgodoses eftersom de skyddar barnet och gynnar dess utveckling. För att de psykiska behoven ska tillgodoses ska barn behandlas med respekt och integritet. I takt med sin stigande ålder är det även viktigt att barn får känna att de kan påverka sin egen situation och därmed ta större ansvar för sina handlingar.

Barnkommittén framhäver också att barn lättare kan känna trygghet om de har en nära och bra relation till sina föräldrar vilket i sin tur kan göra att barnets emotionella behov tillfredsställs (Rejmer, 2002). Barnkommitténs argument styrks av andra stycket i 6 kap 2§ Föräldrabalken som lyfter att vårdnadshavare ansvarar för att barnets behov tillgodoses och att barnets får den tillsyn som behövs med hänsyn till ålder och utveckling. I lagen framgår även att vårdnadshavare ska se att barnet får tillräcklig försörjning och utbildning (1949:381).

Vid en jämförelse av Sverige och England gällande huruvida barnets bästa och barnets rättigheter tolkas i offentliga och privaträttsliga rättsfall framkommer det tydliga skillnader. Författarna belyser att frasen “under laglig vårdnad och förmyndarskap” som är vanlig i det svenska språket kan tolkas som att vårdnadshavare har rätt till sina barn snarare än att föräldraskapet ses som en förpliktelse. I England används istället frasen “parental responsibility” som översatt till svenska blir “föräldraansvar”. Vilket enligt författarna indikerar på att vårdnadshavare ska vara lojala gentemot sina barn samtidigt som de har ett ansvar att uppfostra dem. Ytterligare en viktig skillnad som framträder avseende England och Sverige är att de i England använder sig av en lagstadgad checklista om vad som är för barnets bästa vid domstolsförhandlingar. Checklistan förtydligar vad som är barnets bästa och kan i sin tur även göra föräldrar medvetna om betydelsen av barnets känslor och önskemål (Ryrstedt & Mattsson, 2007).

Under år 2016 gjorde Inspektionen för vård och omsorg - IVO en undersökning om hur myndighetsutövning har använts vid familjehemsplaceringar av barn. Syftet med granskningen var att visa hur barnens behov tas i beaktning vid socialtjänstens arbete. Undersökningen visade att 21 av de 22 granskade kommunerna uppvisade brister avseende familjehemsplaceringar av barn. Några av de brister som framkom var att utredningarna inte hanterades skyndsamt utan dröjde längre än vad som anges i lagstiftningen, det vill säga att utredningen ska vara färdigställd inom fyra månader. Det visade sig också att det flertalet gånger saknades genomförandeplaner som används vid uppföljning av vården. Utan genomförandeplaner är det svårt att följa upp huruvida insatserna som barnet har rätt till fungerar. Eftersom socialtjänsten ska arbeta efter vad som anses vara barnets bästa är det en förutsättning att ta reda på vad barnets enskilda behov är. Det är därmed viktigt att låta barnet berätta om sina erfarenheter vid en placering. Undersökningen visade att majoriteten av

kommunerna inte hade samlat in några uppgifter från varken barnen eller vårdnadshavare (IVO, 2017).

Teoretiska utgångspunkter

Nedan presenteras de två teorier som vi har använt oss av under studiens gång. Vi har valt socialkonstruktivism som teori för att på ett djupare plan kunna se hur barnets bästa framställs utifrån den kunskap och konstruktion som råder och vad argumenten grundar sig i. Valet av barndomssociologi som teori grundas i att den på många sätt liknar socialkonstruktivismen samt att den förtydligar att det är viktigt att inta ett barnperspektiv, vilket vi anser vara av stor vikt för att se om barnets bästa tillämpas.

Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivism innebär att inta ett kritiskt perspektiv och därmed inte ta det omedelbara för givet då människors tolkning och upplevelse av omvärlden är en social konstruktion. Att världen och vår sociala omgivning är socialt konstruerad innebär att vi människor i samspel med varandra skapar uppfattningar och tolkningar av hur saker och ting är. Den verklighet vi lever i förklaras genom socialkonstruktivismen som socialt överenskommen, påverkad av tid och rum (Jönson, 2010). Med andra ord kan man säga att tolkningar av verkligheten skiljer sig beroende på vår omgivning runt omkring oss, vilken plats vi befinner oss på och den kultur vi lever i. Hur människan tolkar verkligheten är därmed föränderlig över tid (Ibid.). Teorin slår fasta på att man ska vara försiktig med att förklara och uppfatta sociala handlingar och företeelser som naturliga, att de alltid har varit på ett visst sätt och att de är oföränderliga. Hur sorg hanteras kan vara ett exempel på en social konstruktion då man i vissa kulturer uttrycker känslan genom att verbalt skrika medan i andra kulturer genom att gråta (Barlebo Wenneberg, 2010). Forskaren Vivien Burr (2015) tar upp ett annat exempel som förtydligar förståelsen av hur synen på barndom har förändrats över tid. Vad som anses vara en bra barndom och vad en bra barndom kännetecknas av, skiljer sig beroende på vart vi befinner oss och i vilken tid vi lever i. Ser vi tillbaka i tiden var det inte allt för länge sedan som det blev förbjudet med barnaga i Sverige. Detta visar att bilden av en god barnuppfostran har förändrats över tid vilket går att knyta an tillsammans med ytterligare kunskap som i sin tur påverkar den sociala kontexten. Burr (2015) lyfter även att synen på hur föräldrar förväntas vara gentemot sina barn har

förändrats över tid. Det ställs idag högre krav på att vuxna ska skydda barn. En förändring som har skett i takt med att historien och kulturen har förändrats i samband med ytterligare kunskap i ämnet.

Kunskap och vårt språk är två viktiga begrepp inom socialkonstruktivismen som går hand i hand med varandra (Barlebo Wenneberg, 2010). De lärdomar och den kunskap vi människor har förstås som socialt konstruerade element. Detta förklaras genom att den kunskap människan besitter har formats och påverkats från barnsben och sedan genom hela uppväxten med hjälp av det språk som tillägnats. Ett socialt beteende går därmed att förklara genom den kunskap och det språk som existerar då liknande beteende kan anses tillåtet eller icke tillåtet beroende på den kontext som råder och tiden när det utspelar sig.

Att människan har utvecklat förmågan att kunna tänka och reflektera grundar sig i att vi har lärt oss ett språk som utformar verkligheten vi befinner oss i. Samtidigt är språket något som vi människor skapar i interaktion med varandra vilket tyder på att även språket är socialt konstruerat. Språket anses därmed vara nyckeln till att saker och ting ges möjlighet till förändring, vilket leder till ny kunskap som i sin tur möjliggör nya konstruktioner om vad som anses rätt och fel (Barlebo Wenneberg, 2010).

Vad som anses vara barnets bästa enligt den socialkonstruktivistiska teorin kan förklaras som ett begrepp som är socialt konstruerat. Detta genom att begreppet inte har en absolut sanning utan innebörden är föränderlig över tid och rum vilket betyder att vad som anses vara barnets bästa i Sverige kan skilja sig mot resterande delar av världen men även över tid i Sverige.

Barndomssociologi

Under början av 1990-talet introducerades barndomssociologin som ett eget fält av Allison James och Alan Prout, tidigare hade forskare aldrig sett barn som en egen grupp att studera inom sociologin. Med hjälp av dessa två forskare skapades ett nytt paradig gällande synen på barn och det startades mer forskning kring barns plats i samhället. Barndomssociologin kännetecknas på sex sätt, för det första ska barndomen förstås som en social konstruktion vilket innebär att barndomen inte enbart ska ses som ett biologiskt fenomen. Alla barn tillskrivs biologiska egenskaper under uppväxten som betyder olika saker i olika samhällen vilket gör att barndomen kommer att ges en betydelse baserat på kulturella regler. Det andra

kännetecknet visar att barn inte kan ses som något generellt utan ska ges betydelse i samhället. Det tredje kännetecknet förklarar att det är av vikt att studera barn som en egen grupp i samhället och inte bara studera vägen från barndomen till vuxenlivet. Det fjärde kännetecknet visar att barn är delaktiga i skapandet av sitt egna liv och det ska därför inte antas att samhällets normer påverkar barnet helt och hållet. Det femte kännetecknet förklarar en lämplig metod att använda då barn studeras. Meningen med metoden är att låta barn själva komma till tals eftersom det är viktigt att ha ett barnperspektiv vid studerandet. Det sjätte och sista kännetecknet innebär att skapa ett paradigm kring barndomsforskning vilket kommer att precisera barn som medlemmar i samhället och även ändra synen på hur en barndom ska vara (Halldén, 2007).

Enligt det utvecklingspsykologiska perspektivet anses barn vara sociala varelser med hjälp av andra människor eftersom förutsättningen är att det finns en relation mellan barn och andra. För att barn ska klara sig som egna individer krävs det att det finns en grundläggande tillit. Det innebär att det är den vuxnes ansvar att se till att relationen hålls levande eftersom barnet har ett behov av att läsa av dem för att förstå. Barns psykologiska utveckling är därmed beroende av relationer gentemot andra samt den tillit som skapas av vuxna (Halldén, 2007).

Inom barndomsforskningen talar man om både familj och barndom som något som konstrueras i olika tider och platser, det innebär att begreppen är föränderliga över tid. Genom att se barndom som en social konstruktion måste man även se till de faktorer som påverkar utvecklingen av barnet, en del av dessa faktorer är barnets föräldrar. När föräldrar uppfostrar sina barn blir de påverkade av samhället och dess syn på barnets behov samt hur relationen mellan barnet och föräldern ska se ut. Det gör att barnets identitet skapas genom interaktionerna med omvärlden (Halldén, 2007).

Metod och metodologiska överväganden

Vid starten av en undersökning finns det två olika forskningsstrategier att välja mellan, kvalitativ och kvantitativ. Kvantitativa ansatser kännetecknas av insamling av data i form av siffror. En viktig utgångspunkt inom kvantitativa undersökningar är mätningar där resultaten kan förklaras med hjälp av siffror (Bryman, 2018). Kvalitativ forskning skiljer sig från

kvantitativ forskning genom att fokus istället läggs på mjukdata, det vill säga mer fokus på ord än siffror (Bryman, 2018). Den ansats som vi har valt inför vår studie är en kvalitativ metod. Denna metod lägger fokus på sambandet mellan teori och forskning samt individers uppfattning av sin sociala verklighet (Bryman, 2018). Vi anser att en kvalitativ metod passar sig mest lämpligt då vår empiri består av text samt då vi vill komma åt och analysera om de underbyggda argumenten som används är för barnets bästa.

Textanalys som metod

I vår studie har vi valt att genomföra en kvalitativ textanalys när vi granskat domarna. Bergström och Boréus (2012) skriver att oavsett vilken textanalytisk inriktning som används så är det nödvändigt att göra en tolkning av texten. För att kunna tolka text finns det olika textanalytiska inriktningar att använda sig av, vi har för denna studie valt att använda oss av Rennstam och Wästerfors (2015) metod som innebär att sortera, reducera och argumentera för det insamlade materialet. Det nämnda tillvägagångssättet anser vi lämpligt för tolkning av vårt material då vårt mål är att skapa en argumentation som tillför ny kunskap till ämnesområdet. Utan att först skapa ordning i materialet och att söka det som är innehållsrikt för studien hade det inte varit möjligt att genomföra vår argumentation (Rennstam & Wästerfors, 2015).

Urvalsprocessen

I vår studie använder vi oss utav ett målstyrt urval. Bryman (2018) förklarar denna urvalsmetod som välplanerad genom att den empiri som väljs ut är noggrant utvald och väsentlig för undersökningens syfte och frågeställningar. Vi har använt oss av denna urvalsmetod genom att vi har sökt och fått fram upp mot 40 domar som vi sedan har gått igenom. Därefter har vi valt ut de domar som vi anser innehåller tillräcklig och väsentlig information för att vi ska kunna besvara vårt syfte samt frågeställningar. Dels har vi sållat bort LVU-domar där barnen har blivit placerade enligt 3§ LVU eftersom de då går utanför våra kriterier för denna studie.

Inom målstyrda urval finns det två olika distinktioner att utgå ifrån, sekventiellt urval eller *a priori-urval*. Det som skiljer dessa olika urvalsstrategier åt är att då man använder sig av ett sekventiellt urval så startar man sin undersökning med ett specifikt urval som senare kan

komma att utökas för att enklare få forskningsfrågorna besvarade. Med ett *a priori-urval* så utvecklas inte kriterierna under tiden för undersökningen, utan man står fast vid det urval man har valt från början (Bryman, 2018). I vårt arbete har vi använt oss av ett *a priori-urval* då vi från början var bestämda med vilken empiri vi skulle använda oss av för att kunna besvara studiens syfte. Urvalet har därmed inte förändrats under tidens gång.

För att få tag på relevant empiri har vi använt oss av databasen JUNO och InfoTorg. I väntan på att få det personliga inlogget till InfoTorg från Juridiska fakulteten i Lund sökte vi efter domar i JUNO. Vi använde oss av sökorden "kammarrätten" och "LVU" och fick på så vis fram domar från förvaltningsrätten som sedan överklagats till kammarrätten. Den första sökningen gav över 47 000 träffar vilket gjorde att vi begränsade oss till årtalen 2018-2020, vi valde årtal i närtid då vi ville få fram relevant information. Som tidigare nämnt var även ett kriterium att barnen skulle vara placerade på grund av hemförhållandena, enligt 2§ LVU (1990:52). Innan vi började söka var vårt mål att använda oss av både domar där kammarrätten ändrat förvaltningsrättens beslut och domar där beredande av vård omprövas. Varför vi önskade använda oss av sådana domar var för att kunna se hur det skiljde sig i argumenten mellan de två förvaltningsdomstolarna trots att de behandlade samma material. Vi upptäckte att det var svårt att hitta domar där besluten ändrats av kammarrätten vilket har resulterat i att förvaltningsrätten och kammarrätten har fattat samma beslut i majoriteten av domarna som vi analyserat. Vid sökning i InfoTorg gjordes liknande sökningar och avgränsningar, sökordet "LVU" användes och begränsning till antal år samt till domar hos förvaltningsrätten och kammarrätten gjordes. Något vi hade i tankarna när vi letade efter vår empiri var att inte läsa domar avgjorda i förvaltningsdomstolar i närheten av vår studieort, detta för att undvika eventuell integritetskränkning samt minska risken för att någon i vår studieklass känner igen eller själv har koppling till något av fallen. Det innebär att vi främst har utgått från domar som avgjorts i förvaltningsdomstolar belägna högre upp i Sverige. Utefter våra kriterier valde vi sedan ut nio domar, för att kunna generalisera resultatet är vi medvetna om att fler domar hade utökat denna möjligheten men med tanke på den korta tiden för denna studie har vi behövt avgränsa oss.

Förförståelse

När en textanalys genomförs sker automatiskt olika tolkningar av läsaren. För att det ska vara möjligt för läsaren att tolka en text krävs det att läsaren har en viss förförståelse. Utbildning, erfarenheter, sociala sammanhang och språket är några delar som påverkar oss människor i hur vi uppfattar och tolkar texter (Bergström & Boréus 2012). De förkunskaper eller de förförståelser som vi har inför vår studie om barnets bästa är dels från vår utbildning på socionomprogrammet samt arbetslivserfarenheter. Utbildningen som innehåller juridikkurser har gett oss kunskaper om rättsprocesser och LVU-placeringar, dock har vi ingen praktisk erfarenhet av att arbeta med barn inom socialtjänsten eller LVU-placeringar. Förutom det vi har lärt oss från socionomprogrammet som har inkluderat juridik- och kommunikationskurser med fokus på samtalsövningar har vi båda goda kunskaper av arbetet inom kriminalvården och har således läst många domar samt tillämpat lagar i det dagliga arbetet. Bergström och Boréus (2012) betonar vikten av att vara medveten om de förförståelser som läsaren har och att man därmed inte möter en text helt blankt utan fördomar och tidigare erfarenheter. Det är även vanligt att som forskare undersöka områden som liknar den kultur man själv lever i vilket kan göra att vissa saker accepteras som sanna eftersom det ligger nära ens egna uppfattningar. Det är därför viktigt att man i den mån det går ställer sig främmande inför det material som ska undersökas och sedan presenteras (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Med tanke på att vi är väl medvetna om våra förförståelser ser vi de som betydelsefulla inför vår studie då det krävs en viss tidigare kunskap för att kunna genomföra en sådan här studie med dess syfte och frågeställningar. Vi är medvetna om att det kan vara svårt att bortse från fördomar och egna åsikter men vi har arbetat mycket för att dessa inte ska framträda i vår studie och inte heller påverka resultatet. Vi finner istället att det socionomperspektiv vi har byggt upp med hjälp av utbildningen har givit oss större möjligheter att tolka texterna på ett sätt vi annars inte hade haft möjlighet till.

Styrkor och svagheter med metodvalet

Kvalitativ forskning kritiseras ofta av kvantitativa forskare bland annat då de anser att resultaten allt för ofta baseras på forskarens egen uppfattning om vad som är viktigt att framhäva och presentera. Den kvalitativa forskningen framhävs också som negativ då undersökningen ofta påbörjas som väldigt öppen och problemformuleringen färdigställs inte

förrän vid ett senare skede samt att den anses vara ostrukturerad. Forskningen har även kritiserats då det i många fall saknas information om hur forskaren har gått till väga för att få fram resultatet (Bryman, 2018). För att undvika den sistnämnda kritiken i vårt arbete har vi därför varit tydliga med att förklara vilket tillvägagångssätt vi använt oss av.

Fördelar med en kvalitativ metod kopplat till studiens syfte är bland annat att det har gjort att vi har kunnat skapa oss en djupare förståelse av människors behov och levnadsförhållanden.

Kodning och bearbetning av empirin

För att analysera vårt kvalitativa material har vi använt oss av metoden textanalys och de tre aspekterna sortering, reducering och argumentering. Vi har gjort detta för att underlätta hanteringen och bearbetningen av vårt insamlade material (Rennstam & Wästerfors, 2015). Som analytiker börjar bearbetningen med att sortera det insamlade materialet vilket är nödvändigt för att skapa sig en överblick och kännedom om den utvalda empirin. Sorteringen görs genom att spendera tid med materialet och genom att läsa och granska materialet flertalet gånger. Det handlar om att lära sig hitta i materialet och få grepp om vad som sägs och dess uttrycksfulla detaljer (Ibid.). Vi påbörjade därför vår bearbetning av empirin genom att på egen hand läsa igenom och skapa oss en första tolkning av det insamlade materialet. Vi gjorde detta för att få bådadas perspektiv på texterna och därmed minska risken att gå miste om intressanta vinklar som kunde gått förlorade om vi hade läst tillsammans och på så vis blivit påverkade av varandra. Efter första inläsningen och efter att vi gett texterna tid och därmed bekantat oss med materialet valde vi att ännu en gång läsa igenom texterna för att lära känna texterna på ett djupare plan. Därefter valde vi att diskutera det som vi funnit intressant och betydelsefullt för studien för att se om vi tolkat det insamlade materialet på liknande sätt. Vid de tillfällen där vi hade delade meningar om innehållet förde vi en separat diskussion kring det för att reda ut eventuella frågetecken och meningsskiljaktigheter. Detta var till stor hjälp inför vår kommande läsning av domarna där målet var att reducera innehållet i texterna. Nästa steg i processen är därmed att reducera materialet vilket innebär att sälla bland materialet för att skapa sig en hanterlig mängd att arbeta med (Rennstam & Wästerfors, 2015). Det innebär att till exempel kategorisera innehållet utefter vad som är lämpligt för studiens syfte. Innan vi påbörjade reduceringen diskuterade vi tillsammans vad i texterna det var vi sökte, det vill säga vad som kan vara innehållsrikt och betydelsefullt för vidare argumentation. Vi kom slutligen

fram till att det var studiens frågeställningar som låg till grund för reduceringen och som skapade kategorier och underkategorier i vårt material. Vi började reduceringen av vårt material genom att gå igenom fyra av domarna tillsammans, vi valde ut de domar där kammarrätten ändrat förvaltningsrättens beslut då vi fann de mer omfattande än de andra. Att reducera de första domarna tillsammans ansåg vi vara till fördel för att bekanta oss med uppgiften och för att säkerställa att vi arbetade på rätt sätt. Därefter delade vi upp resterande domar som vi gick igenom på egen hand för att bespara tid. För att säkerställa att reduceringen genomförts korrekt och att ingen viktig information gått till spillo gick vi därefter igenom domarna tillsammans. När allt material var genomgången sammanställde vi det utvalda innehållet i respektive kategori vilket underlättade för oss inför vår kommande analys och gjorde att vi skapade oss en uppfattning i bland annat vilken utsträckning diskussionen kring barnets bästa förekom. Viktigt att ha med sig är att det är vanligt att behöva gå tillbaka till sitt ursprungliga material senare i processen då sannolikheten är stor att det kan finnas innehåll som är av vikt vid arbetet med analysen (Rennstam & Wästerfors, 2015). Vi utgick från denna information under arbetet med vår analys vilket var gynnsamt för studiens resultat och analys.

Sista aspekten att utgå ifrån för att textanalysen ska bli komplett är argumentationen, det är här analytikern ges utrymme att på ett klart och tydligt sätt argumentera för budskapet med undersökningen, det vill säga det resultat som studien har visat på. Vilket görs i relation till tidigare forskning, teorier och samhället i stort. Förutom att presentera resultatet är det betydelsefullt att även få med egna slutsatser och kopplingar (Rennstam & Wästerfors, 2015) och (Rennstam & Wästerfors, 2015). Vår argumentation utgår därför från vår empiri som vi har kopplat till tidigare forskning och våra utvalda teorier, vi har även valt att få med egna slutsatser och paralleller för att skapa en intressant läsning.

Studiens tillförlitlighet

För att mäta en studies tillförlitlighet använder man sig av begreppen reliabilitet och validitet. De här begrepp är vanligast inom kvantitativ forskning men går även att applicera på kvalitativ forskning genom att anpassa begreppen till intern och extern reliabilitet samt intern och extern validitet. Det är med andra ord fyra stycken delkriterier som tillämpas för att kunna mäta den här studiens tillförlitlighet. Istället för att använda sig av begreppen reliabilitet och

validitet är termerna trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera relevanta termer (Bryman, 2018). Om en studie anses trovärdig grundar sig i om studien har utförts enligt de kriterier och regler som finns. Trovärdigheten bedöms som hög om det finns en tydlig förklaring av de val som har gjorts och om de anses relevanta för studiens syfte, även beskrivning av hur studien har utförts och att resultatet besvarar studiens syfte och frågeställningar. Vår egen bedömning är att studiens trovärdighet anses hög då vi i samråd med vår handledare gjort noggranna val under arbetets gång och att vår resultatdel går hand i hand med vårt syfte med studien. Överförbarhet syftar istället till om studiens resultat hade varit densamma i en annan miljö eller i samma miljö fast vid en annan tidpunkt. Det vill säga om resultatet går att generalisera. Inom kvalitativ forskning bedöms det svårare att generalisera eftersom forskarna söker ett djup i sin studie. Det kan därför vara svårt för oss att säkerställa att vår studie hade genererat samma resultat i en annan miljö eller tidpunkt då den sociala verkligheten inte är densamma överallt samt då den är föränderlig över tid. Att vi enbart har granskat nio domar anser vi också är en länk till att vår studies överförbarhet anses svagare.

Studiens pålitlighet kan bedömas genom att en utomstående person granskar forskningsprocessen och därav garanterar att alla delar är tillgängliga och fullständiga i studien (Bryman, 2018). Eftersom vi har haft vår handledare med under arbetets gång för att vägleda och delvis granska det material vi arbetat fram anser vi att pålitligheten är stark i vår studie. En möjlighet att styrka och konfirmera en studie innebär att det är svårt för forskarna att nå total objektivitet men att de trots det kan styrka studien genom att säkerställa att de inte har låtit sig påverkas av sina egna eller den andres personliga värderingar eller av de teoretiska inriktningar som gjorts och därmed agerat i god tro. Innan vi påbörjade studien diskuterade vi de förkunskaper vi har samt vilka värderingar vi har som eventuellt skulle kunna påverka studien. Vi var enade om att några värderingar inte skulle komma att påverka vårt resultat då våra erfarenheter och uppfattningar om parter som arbetar med barn utgår från barnets bästa och att det inte är något som vi misstror, dock är vi medvetna om att det är svårt att utesluta egna värderingar och åsikter fullt ut. Bryman (2018) lyfter även att forskningsmetoden granska dokument är ett icke-reaktivt slag, vilket innebär att det skapas ett avstånd mellan forskaren och det som studeras. Detta anses vara en fördel när det kommer till att styrka och konfirmera en studie då denna metod innebär att forskarens egna värderingar

inte påverkar resultatet och man kan således utesluta att de egna åsikterna påverkar tillförlitligheten (Bryman, 2018). Även fast det inte går att säga att studien är helt objektiv har vi haft alla förutsättningar för det, vilket har resulterat i att studien har kunnat objektiviseras i den mån det har varit möjligt.

Forskningsetiska överväganden

När man genomför en studie är det viktigt att förhålla sig till de forskningsetiska principerna och däribland de fyra huvudkraven som ställs. Informationskravet innebär att berörda undersökningsdeltagare får information om vilka villkor som gäller om de accepterar att delta i studien. De ska även få veta att det är frivilligt att delta och att de kan dra sig ur studien när de vill. Samtyckeskravet bekräftar informationskravet genom att deltagarna själva får bestämma över sin medverkan genom att forskaren ska inhämta deras samtycke. Ett inhämtande av samtycke kan dock övervägas om det riskerar att motverka individskyddskravet, exempelvis om förfrågan kan skapa negativa känslor hos den berörda personen på grund av att återuppleva händelsen som ska granskas. Konfidentialitetskravet innebär att eventuella personuppgifter ska förvaras oåtkomligt för utomstående. Till sist är det viktigt att förhålla sig till nyttjandekravet som tydliggör att de insamlade uppgifterna enbart får användas för forskningens ändamål (Bryman, 2018; Vetenskapsrådet, 2002).

Eftersom vår studie baseras på domar som är offentliga handlingar har vi valt att inte informera berörda personer i de mål vi har valt ut med anledning av att vi anser att det kan motverka individskyddskravet. Vårt val av empiri har således gjort att vi inte har kunnat applicera informationskravet eller samtyckeskravet under forskningens gång. Däremot har vi tagit stor hänsyn till konfidentialitetskravet och nyttjandekravet, detta genom att vi inte redovisat några personuppgifter som gör att det inte går att koppla materialet till en faktisk person eller ett målnummer. En viktig aspekt inom konfidentialitetskravet är också att det insamlade materialet för studien inte sparas längre än nödvändigt (Bryman, 2018). För att ta hänsyn till denna aspekt kommer vi därför att radera allt material efter att kursen har avslutats. Vi kommer använda den insamlade empirin för att kunna besvara syfte och frågeställningar i pågående studie, vi kommer med andra ord inte använda det insamlade materialet till något annat än vår studie och därmed inte ge ut materialet till någon oberoende. Det är viktigt även ur denna aspekt att allt material raderas när studien och kursen är avslutad.

Vid forskning baserat på människor och deras liv eller utsagor är det viktigt att göra ett etiskt ställningstagande för att komma fram till ett tillvägagångssätt som inte på något sätt utsätter de medverkande personerna för risk eller skada. Det innebär att det ibland krävs fundering kring om det snarare kommer att påverka de berörda personerna negativt genom att be om deras samtycke att delta. Trots att det innebär att man frångår de forskningsetiska principerna som bör beaktas då man inte efterfrågar samtycke kan det i vissa fall försvaras då det annars kan göra mer skada än nytta (Svedmark, 2012). Eftersom personerna i målen inte är medvetna om studien kommer de således inte heller påverkas negativt, vi anser därför att det är etiskt försvarbart att genomföra vår studie. Svedmark (2012) beskriver denna form av studie som icke-deltagande observationer då man tar del av det som står skrivet men inte påverkar de berörda personerna. Skulle personerna ta del av vår studie finns det inget som pekar ut dem personligen eftersom de är anonymiserade i texten, vilket gör att det inte är möjligt att dra en direkt koppling till personerna i domarna. I övrigt anser vi att studien kan göra nytta genom att vi uppmärksammar vad som anses vara barnets bästa, vilka eventuella brister som föreligger och hur domstolarna skiljer sig åt i bedömningarna rörande LVU-processer.

Arbetsfördelning

Vid studiens start valde vi att samla på oss så mycket information som möjligt på egen hand för att ha en grund att stå på. Därefter gick vi igenom det material vi funnit och valde ut det vi ansåg var relevant för vår uppsats. Sedan påbörjade vi skrivandet på varsitt håll för att effektivisera arbetet. Under skrivandets gång har vi alltid haft kontinuerlig kontakt för att stämna av med varandra kring det som gjorts och för att säkerställa att vi arbetar åt samma håll. När det kommer till empirin valde vi även där att först läsa domarna på egen hand, detta för att först skapa oss en egen uppfattning och ge utrymme för oss båda att tolka fritt. Därefter reducerade vi fyra domar tillsammans, resterande domar delade vi upp och reducerade på egen hand. Därefter gick vi igenom materialet tillsammans. Resterande delar under arbetets gång, så som analys och diskussion skrev vi tillsammans. Arbetsfördelningen har därmed varit jämt fördelad mellan oss under arbetets gång.

Resultat och analys

I följande avsnitt kommer vi presentera vår analys och det resultat vi har kommit fram till. Vi kommer specifikt lyfta en jämförelse mellan förvaltningsrätten och kammarrättens domar där de behandlar samma ärende som vi uppmärksammat där argumentationen om barnets bästa är en intressant aspekt. Vi presenterar resultatet med hjälp av forskning och kunskap kring ämnet, våra utvalda teorier och vår tidigare förståelse.

För att avidentifiera parterna i målen har vi vid citat valt att benämna berörda personer med “barn” och “förälder”. Vidare har vi även valt att vara könsneutrala genom att använda de tidigare benämningarna, “hen” samt “förälder 1” och “förälder 2”.

Framställandet av barnets bästa i LVU-domar

Nedan redogörs hur barnets bästa framställs i LVU-domarna, en uppdelning har gjorts utifrån två rubriker som tituleras barnets bästa och föräldraansvar.

Barnets bästa

Barnets bästa är ett begrepp som saknar en entydig innebörd vilket skapar utrymme för tolkning (Dane, 2015). Att urskilja vad som är till barnets bästa kan därav vara svårdefinierat. Socialkonstruktivismen som teori kan här appliceras som ett verktyg för att skapa sig en närmare förklaring och förståelse av innebörden av barnets bästa. Framställandet av barnets bästa i LVU-domarna kan därmed tolkas utifrån det socialkonstruktivistiska synsättet som socialt konstruerat. Det vill säga vad som anses vara till barnets bästa i rättsfallen är en tolkning som vi människor skapat i interaktion med varandra och som har skapats med hjälp av vårt språk och den kunskap som utvecklats inom ämnet (Barlebo Wenneberg, 2010). Genomgående teman i samtliga domar visar på att domstolen och socialnämnden framställer barnets bästa genom att betona att barn ska växa upp under trygga förhållanden som karakteriseras av stabilitet, omvårdnad och relationer som främjar barnets utveckling. Med andra ord handlar barnets bästa om mycket mer än att bara tillgodose barnet med husrum och mat. Detta ter sig i en av domarna genom citatet:

“Våld inom familjen kan aldrig accepteras. Det äventyrar de ungas utveckling att växa upp i en sådan miljö. Deras grundläggande behov av en trygg och stabil miljö där våld och rädsla för våld inte förekommer behöver tillgodoses.”

Detta visar på vad ett barn är i behov av och det som kan påverka ett barn negativt är tolkningar och uppfattningar som har förändrats över tid. Att rätten framställer barnets bästa genom att trycka på att våld inte är acceptabelt under några som helst omständigheter ser vi som en social konstruktion i vår tid. För bara ett antal decennier sedan var det exempelvis tillåtet med barnaga (Burr, 2015). Vilket visar på att vår syn av en god barndom har förändrats över tid då vi idag har en helt annan bild av hur barn bör uppfostras. Detta visar på att framställandet av barnets bästa beskrivs genom hur vi idag tolkar vad som är en god barndom, som i sin tur har konstruerats av oss människor genom vårt språk och den kunskap vi tagit till oss.

I en annan dom framgår även där att stabilitet och behovet av en vuxen person som kan ses som en förebild är viktigt för att främja barnets utveckling.

“Barnet behöver dock fasta rutiner, bland annat kring mat och sömn, vägledning och gränssättning för att inte hamna i olämpliga miljöer samt skolplats och stöd för att hålla motivationen för skolarbetet uppe.”

Enligt barndomssociologin är det viktigt att skapa sig en förståelse av barns psykologiska utveckling och hur deras tillit bland annat påverkas av relationen till vuxna (Halldén, 2007). Det är därför viktigt att föräldrar kan skapa en trygg och bra relation till sina barn, vilket rätten och socialnämnden lyfter när de framställer vad som är till barnets bästa.

Att rätten och de olika aktörerna framställer barnets bästa genom att de ska växa upp under trygga och stabila hemförhållanden med en närvarande och relationsskapande förälder styrks av SOU (2000:77) som betonar att syftet vid arbetet med barn är att de ska skyddas från situationer där de riskerar att utsättas för kränkningar och förlorad respekt från vuxenvärlden. Det visar även på att de förhåller sig till Föräldrabalken (1949:381) där det framgår att vid

varje bedömning som rör ett barn ska barnets fysiska och psykiska hälsa särskilt beaktas och att barn kan vara i behov av stöd och skydd (Dane, 2015).

Föräldraansvar

Framställandet av barnets bästa i rättsfallen sker inte alltid med direkt koppling till barnets bästa utan mer indirekt genom att framföra hur barnets föräldrar anses vara i föräldraskapet och i vilken grad de bedöms kunna tillgodose barnets behov. Föräldraskapet som diskussion för barnets bästa framställs i domarna genom att trycka på de uppfattningar som är socialt konstruerade av hur en förälder inte bör vara eller agera gentemot sina barn (Jönson, 2010). Vad som bedöms vara rätt och fel är något som har utvecklats genom åren och därmed även synen på vad ett gott föräldraskap innebär (Barlebo Wenneberg, 2010). Förväntningarna är idag högre på föräldrar än vad det tidigare har varit. Med det sagt ställs det idag högre krav på rollen som förälder, bland annat ansvaret i att vuxna ska ge barn trygghet samt skydda de från sådant som kan skada barnet. Barnets bästa framställs därav också genom socialnämndens och domstolens bedömning i om föräldern har förmåga att skydda barnet och i vilken utsträckning de kan förmå barnet att utvecklas på ett gynnsamt sätt. Följande citat är ett exempel på hur barnets bästa framställs utifrån förälderns omsorgsförmåga.

“Vårdnadshavaren har trots stödsatser inte kunnat få barnet att komma iväg till förskolan alls eller så har barnet lämnats för sent. Det är inte bra för barnets framtid att ha hög frånvaro från skolan då det leder till svårigheter att skapa kamratrelationer och att lära sig.”

Att barn ska gå i skolan och att det är viktigt för deras utveckling är en del av vår verklighet av vad som är det bästa för barnet och något som vi kan förstå som en social konstruktion. Här lyfts förälderns problematik som ett sätt att framställa barnets behov av en gynnsam utveckling. Att det ställs högre krav på föräldrar och att det finns en rad förväntningar är något som även bekräftas av Forsberg (2010). Bland annat är det viktigt att föräldrar engagerar sig i barnets liv i så stor omfattning som möjligt. Tidigare citat visar på att föräldern brister avseende de förväntningarna som finns på föräldraskapet vilket i sin tur leder till att barnets bästa ej tillgodoses.

I en av domarna framkommer information om att föräldrarna inte tillgodoser barnens grundläggande behov som att förse barnen med rena kläder och upprätthålla en god hygien. Utöver detta skriver socialnämnden att det finns ett tydligt beteendemönster hos föräldrarna, där förälder 1 brukar våld och förälder 2 är passiv samt att föräldrarna behandlar barnen på ett kränkande sätt. Barnets bästa som grundar sig i barnets fysiska och psykiska behov där bland annat rena kläder, omvårdnad och där de inte bevittnar våld är viktigt för att barnets utveckling ska ske normalt (SOU, 1997:116). Detta visar ytterligare på att barnets bästa framställs utifrån de grundläggande behov som barn har och hur föräldrarna i detta fall inte möter barnen på dessa plan.

Barnets delaktighet i frågor som rör dem

Det fjärde kännetecknet av barndomssociologin förklarar att barn är aktiva i skapandet av sitt egna liv (Halldén, 2007). För att kunna påverka sitt egna sociala liv måste barn ges möjlighet att delta i saker som rör dem. Med hjälp av barndomssociologin har vi fått fram information som besvarar vår andra frågeställning om hur barns känslor och upplevelser kommer till uttryck. Detta genom att se hur barnen är delaktiga vid domstolsprocesser och hur deras delaktighet kan påverka deras liv.

Barnets röst

Enligt barnkonventionens artikel 12 (Unicef, 2018) och 36§ LVU har barn rätt att få uttrycka sin mening och sina åsikter vid alla frågor som rör dem. Hur mycket barnets åsikter ska tas i beaktande ska ske utifrån barnets ålder och mognad. I rättsfallen framkommer barnets röst och åsikt i olika grad från dom till dom. I vilken utsträckning barnet hörts har varit bundet till barnets situation samt barnets ålder och mognad. I tre av de nio rättsfallen saknas information om vad barnen sagt eller på något sätt uttryckt om situationen. Nämnden och det offentliga biträdet som har direkt kontakt med barnet och som ska framföra barnets berättelser och åsikter om det inte anses lämpligt att barnet själv gör det, har i de domarna istället lyft vårdnadshavarens problematik och argumenterat för dennes oförmåga att ge en omsorgsfull och trygg uppväxt för barnet. Vid de fall där barnets röst och åsikt har getts utrymme och barnet varit delaktigt i de frågor som rör dem har det tydligt presenterats vad barnet sagt. I en av domarna uttryckte barnet bland annat att det förekommer psykisk och fysisk misshandel i

hemmet och att hen har blivit slagen av vårdnadshavaren. I en annan dom har ett av barnen uttryckt att föräldrarna slår hen och hens syskon, vidare har barnet visat vart föräldrarna slår hen och syskonen. Förutom att det i sex av de nio rättsfallen presenterats vad barnets egna åsikter och uttryck är har det också funnits en ytterligare röd tråd i form av att barnets reaktioner och känslor presenterats i rättsfallen. Det är framförallt socialnämnden, det offentliga biträdet och familjehemsföräldrarna som lyft detta för att uttrycka barnets känslor och reaktioner. I en annan dom har barnet berättat att hen känner en stark oro för sin förälders hälsa, en oro som hen påstått är så stark att hen ibland har svårt att sova om nätterna och att hen har svårt att koncentrera sig i skolan. I ytterligare en dom framgår barnets känslor genom att de till följd av hemsituationen har uppvisat aggressivitet och nedstämdhet. Hur barn reagerar på sin tillvaro förstås utifrån socialkonstruktivismen som föränderlig och kan skilja sig från person till person beroende av tid och rum (Barlebo Wenneberg, 2010). Detta förklarar förståelsen av de tolkningar personerna i barnens omgivning har gjort utifrån deras beteenden. Ett barn som lever under otrygga förhållanden behöver därmed inte uttrycka sina känslor genom att exempelvis gråta utan kan te sig på andra sätt och uttryckas genom andra känslor. Det är därför viktigt att barn ges möjlighet att få samtala med en professionell yrkesutövare som kan tolka barnets känslor och utsagor även fast de inte direkt yttrar missförhållanden i hemmet.

Barnets röst, barnets känslor och konsekvenserna av de sociala hemförhållanden som de befinner sig i presenteras i majoriteten av domarna. Då det finns avsaknad och brister i vad barnet själv sagt i tre av domarna tolkar vi det som att barnkonventionen inte följs i den mån det bör. Tidigare forskning styrker detta antagande genom en undersökning gjord av Socialstyrelsen (2014) som visar på att det skiljer sig mellan kommunerna i vilken utsträckning barnen kommer till tals i frågor som rör dem. Undersökningen visar även på att barns upplevelser inte tas på allvar i den mån det bör och att de inte ges tillräckligt med utrymme att påverka de beslut som rör dem. Vi har även valt att ta med forskning från ett flertal år tillbaka i tiden som även den styrker att barn inte ges utrymme att få komma till tals i den mån de bör vid ärenden inom rätten (Mattsson, 1998). Vilket visar på att barns begränsning av att få komma till tals vid frågor som rör dem har varit ett problem under lång tid inom svensk rättshistoria.

“ Efter att barnet har berättat om att hen utsätts för våld i hemmet av sin förälder blev barnet och dennes syskon omedelbart omhändertagna. Socialtjänsten värderar barnets uppgifter som tillförlitliga”.

Att barn ska ges rätten att uttrycka sina upplevelser och få sin röst hörd förstår vi som ett tecken på den utveckling som skett om vad som faktiskt är det bästa för barnet. Något som har skapats av den kontext vi befinner oss i och som utvecklats med tiden i och med att barns rättigheter har utvecklats (Barlebo Wenneberg, 2010; Jönson, 2010). Vidare kan vi med hjälp av barndomssociologin förstå att barnets bästa inte alltid går hand i hand med samhällets normer, utan vid frågor om LVU är det viktigt att göra barnet delaktigt för möjligheten att gå utanför normen om den hederliga familjen och förutsättningar för denne att skapa sitt egna liv (Halldén, 2007).

Barnets vilja i konflikt med barnets bästa

När barn uttrycker sina känslor och upplevelser av sin verklighet och den situation de befinner sig i är det viktigt att vara lyhörd för detta men även att man sätter det i parallell till barnets bästa. I en dom uttrycker barnet att hen inte känner sig trygg i vårdnadshavarens hem, i domen framkommer även uppgifter om föräldrarnas beteende som är oroväckande för barnets hälsa och utveckling. Senare i domen framkommer uppgifter där barnet uttryckt viljan av att bo hemma hos sina föräldrar. Domstolens beslut baserades i detta fallet på barnets vilja, varför beslut togs om att inte bereda vård enligt LVU. Detta exempel tydliggör de rättsliga dilemman som kan uppstå vid frågor som rör barn. Då barnet både ses som medansvarig och ska därmed göras delaktig samtidigt som barn å andra sidan ses som skyddsbehövande och sårbara objekt. Barn kan därför inte alltid avgöra vad som är det bästa för dem vilket visar på att aktörerna behöver se till hela barnets levnadssituation för att fatta ett beslut som är till barnets bästa. I den nämnda domen tolkar vi det som att domstolen fattat beslutet på barnets vilja och därmed inte sett till hela kontexten då det påtalats många brister i vårdnadshavarnas föräldraroll. Barnets uttryckliga vilja kan med andra ord göra det problematiskt vid bedömningen av barnets bästa då barnets vilja kan stå i konflikt med barnets bästa (Leviner, 2011).

Offentliga biträdets roll att framföra barnets röst

Vi anser att det är viktigt att lyfta det offentliga biträdets roll eftersom barn i regel inte ges möjlighet att yttra sig under domstolsförhandlingarna om de är yngre än 15 år gamla. Vilket innebär att mycket av barnets framtid beror på hur det offentliga biträdet förmedlar barnets uttryck, vilja och behov. Detta förklaras i 36§ LVU där det framkommer att de som är yngre än 15 år kan ges möjlighet att höras i domstol om det inte anses skadligt för dem (1990:52). Vår studie visar att det är det offentliga biträdet som för barnens talan i alla domar tillsammans med socialnämnden, det är därför inget barn som talar själv. Vi kan se att det finns en begränsning i hur barns upplevelser och känslor kommer till uttryck i de anföranden som de offentliga biträdet uppgett. I två av domarna finns det ingen information om vad barnen har berättat, det offentliga biträdet talar istället om vårdnadshavarens brister som skäl för att inleda vård enligt LVU. En tredje dom visar att det offentliga biträdet även där lägger fokus på brister i föräldraförmågan men uppger också att barnet är trygg i familjehemmet och att barnet ser sina familjehemsföräldrar som sina vårdnadshavare. Det står inte klart att detta är något som barnet har uttryckt, vår tolkning är dock att barnet på något vis har förmedlat detta till sitt offentliga biträde.

Vi har valt ut en dom som vi vill diskutera mer ingående då vi anser att den sticker ut från mängden, av den orsaken att det offentliga biträdet inte yrkar på det som är domstolens tolkning om vad som anses vara det bästa för barnen. Kammarrätten beslutar om att inleda vård enligt LVU med omedelbar verkan, ett beslut som baseras på barnens bästa. I domen framträder information där flertalet riskfaktorer pekas ut, så som berättelser om misshandel och utlåtanden från utomstående aktörer om att barnen inte bör flytta hem. Barnkonventionen syftar till att skydda barn från att utsättas för kränkningar, varför vård enligt LVU är det mest lämpade förslaget i detta fall. Nedan presenteras ett citat som det offentliga biträdet använder som argument för att inte tillämpa vård enligt LVU.

“Barnen har inte berättat något i familjehemmen om hur de har haft det i hemmet, utan beskrivs av familjehemsföräldrarna fortfarande som tysta.”

Vår uppfattning är att det offentliga biträdet har tolkat barnens tystnad som att det som påstås gällande misshandel av barnen därmed inte har hänt. Vi ställer oss därför kritiska till att detta argument verkar för barnens bästa, då det skulle krävas mer information än bara tystnad för att förstå situationen. Titti Mattssons (2002) forskning visar att det finns en risk att offentliga biträden tolkar barnens uttryck och baserar argument på sina fördomar om barn. Vidare skriver Mattsson (2002) att vad som framkommer i barnens berättelser beror mycket på vilket förtroende de känner för sina offentliga biträden (Mattsson, 2002). En förklaring till det offentliga bitrådets argument kan vara att barnen inte har fått det förtroende som krävs för att de ska berätta om hemsituationen. I skälen för kammarrättens avgörande framför de att barnens tystnad inte gör att tilltron till uppgifterna som lämnats rubbas. Barnen har framfört till andra aktörer att de blir misshandlade av sina föräldrar vilket i kombination med orosanmälningar som inkommit till socialtjänsten gör att domstolen beslutar att inleda omedelbar vård enligt LVU. Domstolen tar således ett beslut som går emot det som det offentliga biträdet har yrkat på, vilket gör att vår tolkning om att det offentliga biträdet inte har argumenterat för barnens bästa förstärks. För att säkerställa att barnets röst blir förmedlad i en domstolsprocess skriver Leviner (2012) att forskare anser att det bör ställas mer krav på att förordna sakkunniga till domstolsförhandlingarna.

Argumentation om barnets bästa

I följande avsnitt framläggs argumentationerna som förs om vad som är barnets bästa i domarna samt skillnader som upptäckts i förvaltningsdomstolarnas argument.

Argument för och emot vård enligt LVU

Gemensamt för alla rättsfallen är att de argument som förs gällande barnets bästa baseras på hur det enskilda barnets behov och situation ser ut samt hur vårdnadshavarnas omsorgsförmåga bedöms kunna tillgodose dessa behov. Det förekommer därför olika typer av argument där vissa används för att betona vikten av att inleda vård enligt LVU medan andra istället används för att barnet ska bo kvar med sina vårdnadshavare.

“Den unga är i behov av omfattande omsorg som inte kan genomföras på hemmaplan då barnet har bevittnat förälder 1 slå förälder 2 och då förälder 2:s funktionshinder gör att hen

inte alltid klarar att möta den ungas alla behov. Omsorgen kan genomföras på ett familjehem som även kommer att ha nära kontakt med förälder 2.”

Citatet ovan representerar ett argument som används för att hävda att vård enligt LVU är det bästa för barnet. I argumentet talas det om barnets behov samt vårdnadshavarens oförmåga att uppfylla dessa, samtidigt förs ett argument om vilken alternativ lösning som vore den bästa för barnet. Argumentet tar även hänsyn till barnkommitténs utlåtande om att barn som har en nära och bra relation till sina föräldrar enklare kan känna trygghet och på så vis få sina emotionella behov tillgodosedda (Rejmer, 2002). Förslaget om att vården enligt LVU kan genomföras på ett familjehem som kommer att samverka med förälder 2 gör att kontakten med denne förälder kan fortgå och barnet kan därmed känna en trygghet, vilket är viktigt för barnets bästa.

Det första kännetecknet av barndomssociologin som hävdar att barndomen ska ses som en social konstruktion förklarar även att barns biologiska egenskaper betyder olika saker beroende på samhället där barnet befinner sig (Halldén, 2007). En egenskap som det talas om i fler av domarna är barnets ålder. Vi har uppmärksammat att det bland annat tas olika hänsyn till de uppgifter som barnet har lämnat beroende på hur gammalt barnet är. Citatet nedan är taget ur en dom där barnens berättelser ligger till grund för att besluta om att inleda vård enligt LVU, barnen är tre respektive fyra år gamla.

“Av utredningen framgår det att barnen har berättat om hur förälder 1 blivit slagen av förälder 2. Även med beaktande av barnens uppgifter måste bedömas med försiktighet främst med hänsyn till deras låga ålder men även med hänsyn till att uppgifterna rör en konflikt mellan deras föräldrar, anser förvaltningsrätten att det utifrån det som framkommit i utredningen gällande hot och våld i barnens hem för närvarande är sannolikt att barnen behöver beredas vård med stöd av 1 och 2 §§ LVU.”

Domstolen beslutar om att inleda vård baserat på barnens uppgifter även fast de är väldigt unga i detta fall. I en annan dom där det förutom barnets egen berättelse framkommit anmälningar gällande oro att barnen blir utsatta för våld i hemmet beslutar domstolen att inte inleda vård och använder bland annat barnets ålder som argument för detta. Argumentet lyder:

“Barnet tycks vara det enda av barnen som direkt berättat om att hen blivit slagen av föräldrarna. Hen är inte ens fyra år gammal och hen verkar inte ha gett några mer detaljerade uppgifter om vad hen utsatts för.”

Vidare förklarar domstolen att det finns en samling oroande uppgifter gällande barnens hemförhållanden men att dessa uppgifter inte kan styrkas till den grad att vård behöver inledas. I detta fall består inte domstolens argument av vad som är barnens bästa utan snarare en förklaring om att avsaknad av styrkta uppgifter gör att det inte går att fatta ett beslut om att inleda vård enligt LVU.

De två domstolarna kommer fram till olika beslut även om barnen i dessa fall är runt samma ålder. Sett genom barndomssociologin kan vi förstå att det kan skilja sig i vilken utsträckning barnens ord anses tillförlitligt beroende på vart i samhället domstolarna befinner sig. Det styrks även av undersökningar gjorda av Socialstyrelsen (2014) som uppmärksammat att kommuner har olika tillvägagångssätt gällande exempelvis vid vilken ålder ett barn får prata enskilt med en utredare.

Skillnader i domstolarnas argumentation

I domstolens bedömning om vad som anses vara barnets bästa hänvisar de bland annat till de uppgifter som kommit fram under utredningen och trovärdigheten i dessa. Utöver detta hänvisar de även till lagar och propositioner som stöd för deras beslut. Då alla domar handlar om omhändertaganden enligt LVU framkommer alltid information om de paragraferna som tillämpats vid beslut eller då det saknats tillräckliga stöd att använda sig av LVU.

Övergripande har vi sett att domstolarna för en argumentation om vad som är barnets bästa i de flesta fall. I en av domarna fattar förvaltningsrätten och kammarrätten olika beslut även då de fått till sig samma material och information om familjen och deras situation. Vi vill med anledning av detta lyfta förvaltningsdomstolarnas argument för att visa hur de skiljer sig åt och hur de används för att stödja deras beslut.

Förvaltningsrätten refererar till förarbetena till LVU där det framgår att det måste finnas tungt vägande skäl för att vidta en så allvarlig åtgärd som ett tvångsomhändertagande. Vidare står

det även att det måste finnas en tydlig risk för skada på den unges hälsa eller utveckling för att kunna tillämpa vård enligt LVU (prop. 1989/90:28 s. 62). Förvaltningsrätten förklarar att nämnden inte visat att det föreligger sådana brister i föräldrarnas omsorg som gör att det finns skäl att besluta om vård enligt LVU. Domstolen argumenterar därför inte om vad som anses vara det bästa för barnen, istället baseras argumenten på en avsaknad av uppgifter som gör att de inte kan besluta om vård enligt LVU.

Kammarrätten valde istället att besluta om att inleda vård enligt LVU med omedelbar verkan. I domen framkommer det inga nya uppgifter avseende familjen, kammarrätten har därmed använt sig av samma material som förvaltningsrätten. Däremot hänvisar de till HFD 2014 ref. 46 och HFD 2017 ref. 42 som förklarar att det ska ställas höga krav på utredningen som ligger till grund för omhändertagandet. Det står dock även att bedömningen av riskerna för barnet måste baseras på antaganden vilket innebär att en viss osäkerhet ska accepteras.

Detta för oss tillbaka till Mattssons (2002) forskning och motiveringen till bestämmelsen 6 kap. 2a§ FB, att bedömningar och antaganden måste vara väsentliga vid beslut om vad som är barnets bästa. Vi kan här se att domstolarna tar stöd av argumentationerna för att påvisa att de fattar rätt beslut.

Avslutande diskussion

Syftet med denna studie har varit att undersöka hur barnets bästa beaktas i domar utifrån de argument som förs om vad barnets bästa är, där eventuell placering enligt LVU föreligger eller där det prövas om att vård enligt LVU ska upphöra. Vidare har syftet varit att se hur barnets bästa framställs i LVU-domar, vilka argument som förs om barnets bästa och hur barnets känslor och upplevelser kommer till uttryck. Med hjälp av tidigare forskning, de utvalda teorierna och vår insamlade empiri anser vi att vi tillsammans med en kvalitativ textanalys har besvarat studiens syfte och frågeställningar.

I vårt empiriska material har det inte tydligt framgått vad som är det bästa för barnet eftersom barnets bästa är ett diffust och svårtolkat begrepp. Genom vårt användande av våra teorier barndomssociologi och socialkonstruktivism samt tidigare forskning har vi sett att genomgående teman i domarna har grundats i barnets behov och vårdnadshavarnas förmåga

eller oförmåga att uppfylla dessa. Det som har varit gemensamt för alla domar är att barnen uppges vara i behov att trygghet, omvårdnad och en tillitsfull relation till en vuxen som främjar barnets utveckling. Även fast alla barns situation är unik och det skilt sig från fall till fall i vad som har ansetts vara barnets bästa har vi kunnat se att barnets bästa framställs genom argumentationer om vad i barnets liv som gynnar och tillgodoser dennes behov. Hur barnet har framställts har vi med hjälp av det socialkonstruktivistiska perspektivet kunnat tolka som att barnets bästa är specifikt för vår tid och den kultur vi lever i. Vilket innebär att barnets bästa är en social konstruktion och ett begrepp som kan tolkas annorlunda utifrån en annan kontext.

Inom barndomssociologin talas det om att barn ska vara aktiva i skapandet av sitt egna liv. Vi har tolkat detta som att de ska vara delaktiga i frågor som rör dem och därför har det för studien varit av intresse att studera hur barns känslor och upplevelser kommer till uttryck. Vi har i vår studie kunnat se att i tre av de nio domarna har det funnits brister då det inte finns någon information om vad barnens egen vilja är eller hur de upplever sin situation. Vi kan därför konstatera att i majoriteten av domarna får barn komma till tals och ge sin röst hörd, åsikter som framförs antingen genom socialnämnden eller det offentliga biträdet. Vid de tre domarna där barnens åsikter inte presenterats har socialnämnden och offentliga biträdet istället redogjort information gällande vårdnadshavarens brister och att de utifrån den informationen kommit fram till vad det bästa för barnet är. Vårt resultat styrks av tidigare forskning som också visar på att det finns brister i delaktigheten av barn vid frågor som rör dem och att barn upplever att de inte tas på allvar så som de önskar. Utifrån vår empiri vill vi ge ett exempel på när en syskonskaras åsikter inte ges trovärdighet. I domen framför socialnämnden att samtliga syskon har uttryckt att det förekommer våld i hemmet och där det yngsta barnet som är fyra år gammalt har berättat för förskolepersonalen att föräldrarna slår hen. I samma mål motsätter sig dock barnens offentliga biträde till att barnen ska beredas vård enligt LVU och anför att ingen av barnen har sagt till denne eller sina familjehemsföräldrar att de har utsatts för våld. Förvaltningsrättens bedömning av vad som är barnets bästa är att inte inleda vård enligt LVU med anledning av att det ena barnet har lämnat skiftande uppgifter om vad som skett samt att det yngsta barnets berättelse med hänvisning till dennes låga ålder inte anses tillförlitligt. Vid överklagandet till kammarrätten togs beslut om att samtliga barn omedelbart skulle omhändertas och beredas vård. Vi ser det som oroväckande att barnens

åsikter och upplevelser i detta fall inte togs på allvar i förvaltningsrätten. Även om det genom utredningen framkommit vad barnen sagt blir informationen obetydlig då förvaltningsrätten går emot barnens utsagor.

Ett annat intressant resultat som studien har visat på är vilka argument som förs om vad som är barnets bästa. Sammanfattningsvis har vi sett att argumenten bygger på det enskilda barnets behov som är socialt konstruerat utifrån vår tid och hur vårdnadshavarens omsorgsförmåga bedöms kunna tillgodose dessa behov. Till vår förvåning bygger inte argumenten på vad som direkt stödjer vad som är barnets bästa utan istället består majoriteten av argumenten av de brister vårdnadshavarna har avseende föräldraförmågan, vilket ligger till grund för beslutet om det bästa för barnet är att beredas vård enligt LVU eller inte.

Med hänvisning till vårt resultat där vi har kunnat se att barns känslor och upplevelser inte kommer till uttryck i alla avgöranden som rör barn, vill vi ge förslag på fortsatt forskning kring ämnet. Vi anser att det behövs mer kunskap kring hur man ska kunna öka barns delaktighet och därmed minska de brister som resultatet har visat. I hopp om att det enskilda barnet ska bli sett, hört och därmed få vara delaktiga i skapandet av sitt egna liv.

Referenslista

Barlebo Wenneberg, Soren (2010) *Socialkonstruktivism -positioner, problem och perspektiv*. 2 uppl. Malmö: Liber

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012) *Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. I Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur AB

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Malmö: Liber

Burr, Vivien (2015) *Social Constructionism*. Third edition. London: Routledge

Dane, Louise (2015) Europadomstolen och barnets bästa. *Förvaltningsrättslig Tidskrift*. (2)

Forsberg, Lucas (2010) Engagerat föräldraskap som norm och praktik. *Sociologi i dag*. 40(1-2):78-98

Halldén, Gunilla (2007) Barndomssociologi och möjligheten av ett psykosocialt perspektiv. I: Halldén, Gunilla (red.) *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson

IVO (2017) *Barns rätt till familjehemsvård av god kvalitet. Granskning av socialtjänstens myndighetsutövning rörande familjehemsplacerade barn*. Stockholm: Inspektionen för vård och omsorg.

Jönson, Håkan (2010) *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete*. 1. uppl. Malmö: Liber

Leviner, Pernilla (2011) *Rättsliga dilemman i socialtjänstens barnskyddsarbete*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet

Leviner, Pernilla (2012) Domstolens funktion i LVU-ärenden – behov av specialiserade barndomstolar? *Nordisk socialrättslig tidskrift*. (5-6).

Mattsson, Titti (1998) Barnets mening i LVU-processen. *Socialvetenskaplig tidskrift*. (1):45-57.

Mattsson, Titti (2002) *Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*. Lund: Akademibokhandel

Rejmer, Annika (2002) Barnperspektiv och barnets bästa i tingsrätts handläggning och vårdnadstvister. *Svensk juristtidning*. Häfte 2 - 2002(Häfte 2 - 2002):138-156

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015) *Från stoff till studie, om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur AB

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015) Att analysera kvalitativt material. I: Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

Ryrstedt, Eva & Mattsson, Titti (2007) Children's Rights to Representation: A Comparison between Sweden and England. *International Journal of Law, Policy and the Family*. Vol. 22, Issue .1 135-148.

Singer, Anna (2012) *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. 6., [omarb.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Socialstyrelsen (2009) Barnets rätt och LVU, om barnet i rättsprocessen. [https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2009-126-182_2009126182.pdf] Hämtat: 2021-12-12.

Socialstyrelsen (2014) Barns delaktighet i utredningar om vårdnad, boende och umgänge. [<https://www.mfof.se/download/18.7a15f94516e8e25421b18717/1574925684935/barns-delaktighet-i-utredningar-om-vardnad-boende-umgange.pdf>] Hämtat: 2021-12-12.

Socialstyrelsen (2015) Utreda barn och unga. Handbok i socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen.

[<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2015-1-9.pdf>] Hämtat: 2021-12-12.

Socialstyrelsen (2017) Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2015 och 2016.

[<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2017-9-2.pdf>] Hämtat: 2021-12-12.

Socialstyrelsen (2020) Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2019.

[<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2020-8-6871.pdf>] Hämtat: 2021-12-12.

Socialstyrelsen (2021) *Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2020.*

[<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2021-8-7516.pdf>] Hämtat: 2021-12-12.

SOU 1997:116 *Barnets Bästa i främsta rummet*. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.

SOU 2000:77 *Omhändertagen - Samhällets ansvar för utsatta barn och unga.*

SOU 2017:6. *Se barnet!* Betänkande av 2014 års vårdnadsutredning.

Svedmark, I. Eva (2012) Att skydda individen från skada. En forskningsetisk balansakt. I: Kalman, Hildur & Lövgren, Veronica (red.) *Etiska dilemman: forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups

Unicef (2018) Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter.

[<https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen>] Hämtat 2021-11-14.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Wågby, Angelica och Englander, Magnus (2019) Barns delaktighet i vårdnads-, boende- och umgängesutredningar. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 26(2):173-194

Östlund, Allison, Wejedal, Sebastian, & Gustafsson, Håkan (2021/21) "Lex Lilla hjärtat". Om rättsprocesserna och den politiska pendeln. *Juridisk Tidskrift*. 3(2020/21):659-668.

Lagar

SFS 1949:381. *Föräldrabalken*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1971:289. *Lag om allmänna förvaltningsdomstolar*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1990:52 *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

Propositioner

Prop. 1989/90:28. *Om vård i vissa fall av barn och ungdomar*.

Prop. 2002/03:53. *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*

Rättsfall

HFD 2014 ref. 46 (HFD = Högsta Förvaltningsdomstolens domar)

HFD 2017 ref. 42 (HFD = Högsta Förvaltningsdomstolens domar)